

УДК 378.093.2.015.31:502/504

DOI: 10.36550/2415-7988-2022-1-205-247-252

КОВАЛЬ Юлія Андріївна –

аспірант кафедри педагогіки,
професійної освіти та управління освітніми закладами
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7160-5240>
e-mail: kovalu1981@gmail.com

МЕТОД ПРОЄКТІВ – ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ В ЗДОБУВАЧІВ ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Ми живемо в сучасному світі, який постійно змінюється. З появою нової техніки, швидкою та доступною інформацією, різноманітних електронних носіїв, стало змінюватися і саме суспільство. Світ змінився на стільки, що на перший план із глобальних проблем стало висуватися питання про взаємини людини з природою або іншими словами відсутність у людини екологічної культури.

Екологічна культура студентів технічного коледжу багатофункціональна, оскільки визначає успіх розв'язання багатьох проблем у повсякденній, професійній і соціальній сферах життя людини; міжпредметна, оскільки формується щодо всіх дисциплін, включених у зміст професійної освіти технічного коледжу.

Екологічна культура розуміється двоюко: згідно з однією точкою зору, це сукупність певних дій, технологій освоєння людиною природи, які забезпечують принаймні стійку рівновагу в системі «людина – довкілля»; відповідно до іншої, це теоретична галузь знань про місце людини в біосфері як істоти діяльної, що організує її структурні та функціональні блоки, як чинника регуляції стану біосфери, що дедалі зростає у своїх можливостях.

Екологічна ситуація, що склалася нині, виводить на перший план проблеми взаємодії суспільства та природи. Передумови розв'язання цих проблем, можуть дозволити створення й оптимізацію екологічної освіти й екологічного виховання. Екологічна криза може бути розв'язана під час формування екологічної культури суспільства. Ця культура має мати в собі як матеріальні, так і творчі та духовні цінності, які створюються людиною у взаємодії з природою.

У своєму дослідженні, Г. Науменко зазначає, що «стимулюючи екологічну освіту і самоосвіту, практична діяльність водночас є своєрідним трансформатором у процесі вироблення переконань у магістральному напрямі виховання свідомого і відповідального ставлення до природи, тобто високої екологічної свідомості. У цьому плані практична діяльність: живить її учасників

безпосередніми знаннями про природне середовище, які «переплаваються» в переконання; дає можливість (на основі набутого соціально-екологічного досвіду) продумати і відчуті знання, одержані з теоретичних джерел, і тим самим сприяє перетворенню цих знань у переконання; є «діловим критерієм», своєрідним перевіряючим засобом для визначення рівня екологічної культури, бо про людину судять не за її думками і розмовами, а за її вчинками» [10, с. 13].

Варто зазначити, що питання про екологічну освіту й екологічне виховання розглядалися і раніше не тільки в природничих наукових, а й у соціально-педагогічних роботах.

У роботі українського науковця Г. Науменка «стверджується, що терміни «екологічна освіта» й «екологічне виховання» тлумачилися то як самостійні й автономні, то як загальна справа багатьох академічних дисциплін. Вузькопрофільний підхід до освітньо-виховного процесу – в нас є спеціалісти з кожного типу виховання (крім екологічного можна назвати ще й етичне, правове, економічне, моральне, патріотичне, фізичне й ін.) – призводить до розмивання зв'язків між ними. А між тим, саме екологічне виховання відіграє важливу роль інтегратора у сучасному виховному процесі, оскільки поєднує в єдину функціональну систему всі традиційні форми виховання, спирається на них і може бути продуктивним чинником подолання вузьковідомчих підходів у цій важливій сфері людської діяльності» [10, с. 13].

Безперечно, щоб дослідити перебіг формування екологічної культури здобувачів технічної освіти, необхідно змінити сам підхід до дослідження цього питання. В умовах сучасної освіти на цей момент, це стає реальним. Так, до прикладу, в контексті Державного стандарту професійної та фахової передвищої освіти значна увага приділяється методу проєктів. Цей метод може включати в себе універсальні навчальні дії в рамках навчальної та поза-навчальної діяльності.

Вимоги Державного стандарту спрямовані на розширення академічних меж навчання.

Нам імпонує думка дослідників О. Алексійчук, В. Федорчук, що «нові цінності й орієнтири освіти і, навіть, сучасні досягнення науки та техніки багато у чому визначають вибір методів навчання, у якому педагоги віддають перевагу активним та інтерактивним педагогічним технологіям. Яскравим прикладом може бути метод проєктів» [1, с. 5-10].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проєктні технології все більше входять до сфери наукових інтересів багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців. Зокрема, досліджують концепти проєктного мислення, самопроєктування особистості, проєктування життєвого шляху, проєктування освітнього простору, проєктності соціокультурного середовища тощо (М. Алексєєв, Н. Борисова, С. Генкал, В. Гесле, Р. Гуревич, М. Кадемія, З. Кіреєва, О. Коберник, О. Любарська, С. Максименко, Ю. Машбиць, Н. Матяш, І. Пасічник, О. Пометун, В. Поттер, Г. Романова, С. Сисоєва, М. Смульсон, Т. Ткач, Л. Шевченко й ін.).

Метод проєктів так само дозволяє створювати умови для становлення та саморозвитку здобувача технічної освіти. Цей метод поєднує в собі теоретичні знання і практичні застосування для розв'язання конкретних проблем (у цьому випадку формування екологічної культури).

Метою статті є обґрунтування сутності й особливостей застосування в освітньому процесі в технічних коледжах проєктної технології навчання під час формування екологічної культури студентів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Метод проєктів у професійній та фаховій передвищій освіті є гнучкою системою навчання, яка здатна створити навіть поза коледжем – модель організації освітнього процесу, яка націлена на творчу самореалізацію особистості здобувача технічної освіти.

Основні характеристики методу проєктів можна розділити на кілька основних етапів:

1. Наявність проблеми, яка була б цікава студентам.
2. Практична та пізнавальна значимість результатів, яких можна досягти.
3. Індивідуальна чи групова діяльність.
4. Використання дослідницьких прийомів.

Робота над проєктом відбувається поетапно. Однак не можна розглядати проєктну діяльність як чіткий алгоритм, оскільки це процес творчого мислення й прийняття рішень [11, с. 241-251].

Український науковець Н. Довмантович, акцентує увагу на тому, що «можливо виділити основні етапи проєкту:

1. *Обґрунтування проєкту.* Формулювання мети й завдання проєкту, обґрунтування його соціальної значущості, визначення теми проєкту; організація робочих груп, розподіл завдань між учасниками проєкту. Студенти обговорюють предмет разом з науковим керівником.

2. *Пошуковий етап.* Дослідження проблеми й збір інформації (визначення кола джерел та пошук необхідних відомостей; аналіз можливих варіантів вирішення проблеми); вибір оптимального варіанта виконання проєктного завдання (генерування ідеї); розроблення плану роботи над проєктним завданням; добір матеріалів та інструментів; вибір форми презентації результатів проєкту. Студенти розробляють план дій, науковий керівник коректує, пропонує ідеї, допомагає спрогнозувати результат.

3. *Технологічний етап.* Здійснення діяльності кожного учасника проєкту згідно з планом роботи над проєктним завданням (реалізація проєкту); підготовка презентації результатів проєкту. Студенти виконують дослідження, вирішуючи проміжні навчальні завдання. Науковий керівник опосередковано спостерігає, допомагає (якщо є потреба), консультує.

4. *Заключний етап.* Узагальнення результатів дослідження. Проведення презентації (захист проєкту); оцінка результатів виконання проєкту, колективних і особистих досягнень учасників проєкту. Студенти звітують, доповідають, науковий керівник разом з експертами слухає, ставить питання та проводить оцінку дослідження» [4, с. 93].

Погоджуємося з думкою В. Каламаж, що «психолого-педагогічною метою формування проєктної діяльності є розвиток у студентів умінь самостійно здійснювати всі її етапи: від формулювання мети власної діяльності до адекватного виконання проєктних операцій, реалізації проєкту та самоконтролю і самооцінки. Кінцевою метою формування проєктних умінь є здатність студентів до самостійного навчання, розвиток їх навчальної автономії та мотивації...» [5, с. 3].

У дослідженні Л. Коношевського, Н. Черчик йдеться про те, що «метод проєктів завжди орієнтований на самостійну діяльність студентів – індивідуальну, парну, групову, яку вони виконують упродовж певного відрізка часу. З іншого боку метод проєктів – це спільна діяльність викладача та студента, спрямована на пошук розв'язання проблеми, що виникла. Вирішенням цієї проблеми є вплітання проєктної методики в канву заняття, що дозволяє збільшити долю дослідницької діяльності в освітньому процесі» [6, с. 143].

Українські науковці А. Гуржій, Р. Гуревич, Л. Коношевський, О. Коношевський акцен-

тують увагу, на тому, що «Результатом індивідуальної роботи студента може бути не лише реферат, а й повідомлення, звіт, методична розробка, проєкт, програма, педагогічний програмний засіб, презентація, модель, комплект дидактичних навчальних матеріалів, змонтований за власним сценарієм навчальний аудіо- або відео-фрагмент тощо. Головною вимогою й критерієм підсумкової оцінки індивідуальної роботи є самостійний творчий підхід студента до розкриття її змісту» [2, с. 9].

Під час формування екологічної культури здобувачів технічної освіти, можна використовувати як мінімум два типи проєктів: дослідницькі та творчі.

Дослідницькі проєкти мають структуру наукового дослідження. Цей проєкт вимагає обґрунтування й актуальності теми, висування гіпотези та її перевірку. Творчий проєкт передбачає максимально вільний підхід до оформлення результатів.

Критерії ефективності формування екологічної культури в здобувачів технічної освіти, використовуючи метод проєктів є такі: екологічні знання, пов'язані з вивченням екологічних проблем; готовність до природоохоронної діяльності; потреба в гармонізації відносин «людина – природа – суспільство» – художньо-творча діяльність (творча активність у розв'язанні або прилученні екологічних проблем); об'єктивність судження здобувачів технічної освіти з проблеми, що вивчається; спрямованість на безпечну взаємодію людини з природою.

Проєктну діяльність визначають як сумісну навчально-пізнавальну, творчу чи ігрову діяльність, що має спільну мету, узгоджені методи, способи діяльності, спрямовану на досягнення певного результату; як обмежений в часі завершений цикл дій, спрямований на досягнення поставленої мети, на розв'язання певної проблеми, що здійснюється студентами спільно, у співробітництві один з іншим у проєктних групах; «спеціально організована спільна діяльність суб'єктів навчання у складі малих груп, спрямована на розв'язання певної проблеми, метою якої є одержання професійних знань, умінь та навичок і яка завершується реалізацією реального суб'єктивно або об'єктивно нового практичного результату (продукту)» [8]; певним способом організована пошукова, дослідницька діяльність, яка не просто передбачає досягнення того чи іншого результату, а й організацію процесу досягнення цього результату тощо.

«Під час створення самостійних проєктів розвивається пізнавальна активність студентів,

формується дослідницькі й конструктивні уміння, навички аналізу інформації, добутої з різних джерел. Викладач при цьому стимулює проєктну діяльність, спрямовуючи роботу студентів на досягнення кінцевого результату – презентації геоекологічного проєкту. Зазвичай проєкт оформлюється у довільній формі, залежно від творчого потенціалу виконавців, але має відповідати певним вимогам, зокрема наявності значущої проблеми і практичної цінності отриманих результатів» [7].

Враховуючи все вищесказане, проаналізувавши наукову літературу та досвід попередніх авторів, можна зробити висновок: розроблений проєкт, спрямований на виховання екологічної культури здобувачів технічної освіти повинен враховувати, що головною метою екологічної освіти в технічних коледжах є саме становлення екологічної культури особистості студентів і суспільства, як можливість духовної взаємодії людини та природи.

«Проєкти, які пропонуємо студентам, – це дослідницькі роботи, які потребують знань із різних галузей науки, почерпнутих із спеціальної літератури, періодичних видань та Інтернету. Обов'язковою умовою проєктного дослідження, під час вивчення природничих дисциплін у технікумах та коледжах, є його професійна спрямованість. Використання проєктної технології дозволяє студентам коледжу синтезувати знання із професійних та природничонаукових дисциплін, застосовувати їх на практиці. Такий підхід дає можливість викладачам підвищити ефективність професійної спрямованості природничонаукової підготовки майбутніх молодших спеціалістів технічного профілю» [7].

Погоджуємося з думкою академіка НАПН України А. Гуржія «Важлива роль на всіх етапах діяльності відводиться педагогу, котрий з одного боку, є організатором проєкту, а з іншого, рівноправним членом робочої групи і висуває власні цілі, аналізує ситуацію, пропонує цікаві ідеї для обговорення. Наставники можуть поділитися власним життєвим досвідом, допомогти учням (студентам) відшукати різнобічні джерела інформації щодо проблеми дослідження, посприяти у контакті з фахівцями» [3, с. 309].

Результати дослідження, проведеного нами на базі Вінницького технічного фахового коледжу, підтвердили ефективність методу проєктів у формуванні професійної спрямованості природничонаукових дисциплін. На початку навчального року студентам були запропоновані наступні теми проєктів: «Екологічний стан Вінниччини»; «Визначення стану деревних рослин в різних зонах міста»; «Дослідження комплексного впливу транспортних магістралей на фауну

прилягаючих територій»; «Дослідження комплексного впливу магістралей радіопередач на фауну прилягаючих територій»; «Проблеми утилізації побутових відходів у м. Вінниця»; «Проблема контролю викидів монооксиду карбону та вуглеводнів автомобілями та вплив їх на флору та фауну» [9].

Хочемо поділитися досвідом впровадження індивідуального проєкту в освітню діяльність технічного коледжу, до прикладу однієї дослідницької роботи студента 1 курсу «Пластик – досягнення цивілізації та глобальне сміття».

Нині пластикові вироби виробляють із традиційного пластику та біологічно розкладного. Відповідно до сучасного словника біологічно розкладний пластик – це пластик, що повністю розкладається під дією мікроорганізмів. За словами маркетологів – головна відмінність таких пластиків від «традиційних» – це здатність повністю розкладатися на нешкідливі речовини за відносно короткий період часу. Вирішили експериментально перевірити цей вислів.

Для дослідження було відібрано 4 види пластикових виробів: «традиційний» поліетиленовий пакет (зразок 1); пакет, що біологічно розкладається (зразок 2); пластикова пляшка (зразок 3); екологічна пляшка (зразок 4). Усі зразки на місяць помістили до агресивних середовищ (луг NaOH, оцтову кислоту CH_3COOH , концентровану H_2SO_4 і розведenu H_2SO_4).

У результаті дослідження виявили, що із зразками 1 і 2 не сталося жодних змін. Зразки 3, 4 тільки від концентрованої сірчаної кислоти H_2SO_4 повністю зруйнувалися, і в зразку 3 утворився осад. У зв'язку з цим зроблено висновок, що утилізація пластового сміття не розв'яже цієї екологічної проблеми.

Дослідження продовжили у навчальному корпусі Вінницького технічного фахового коледжу. Було підраховано кількість пластику, що накопичується у сміттєвих кошиках навчальних кабінетів.

У результаті було одержано, що в середньому в кошику для сміття одного кабінету за 1 місяць накопичується – 3240 пластикових пляшок, що відповідає 64 800 грамів. Виходячи з розрахунків, вторинна переробка – це основний метод утилізації пластикових відходів.

За результатами досліджень підготовлено рекомендації щодо покращення екологічної обстановки у м. Вінниці: провести екологічну освіту та виховання населення; запропонувати замінити поліетиленові пакети на паперові / тканинні; встановити у дворах міста контейнери для збору пластикового сміття; увести роздільне збирання твердих побутових відходів.

Висновки та перспективи подальших розвідок напряму. Отже, проєктно-дослідницька діяльність дозволяє не тільки викладачеві здійснювати індивідуальний підхід до кожного студента, а й формувати в підростаючого покоління навички комунікативної, навчально-дослідницької та проєктної діяльності, здатності творчо мислити, аналізувати та робити висновки.

Метод проєктів надає викладачеві найширші можливості зміни традиційних підходів до змісту, форм та методів навчальної діяльності, виводячи на якісно новий рівень всю систему організації навчання. Він може знайти застосування на будь-яких етапах навчання, у роботі зі студентами різних здібностей та під час вивчення матеріалу різного ступеня складності. Метод адаптується до особливостей практично всіх навчальних дисциплін, зокрема хімії, біології та фізики.

Екологічна освіта допомагає підвищити рівень обізнаності щодо охорони навколишнього середовища та сформувати суспільну екологічну позицію. Аналіз сучасного стану екологічної освіти свідчить про недостатню реалізацію її структури і змісту. Крім того, необхідно забезпечити екологічну підготовку здобувачів технічної освіти для формування у них активної громадської позиції щодо розв'язання проблем захисту навколишнього середовища та сталого розвитку.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Алексійчук О. С., Федорчук В. В. Проєктна діяльність студентів у процесі опанування навчальної дисципліни «Шкільний курс світової художньої культури та методика його викладання»: Навч. посібн. Кам'янець-Подільський, 2008. С. 5–10.
2. Гуржій А. М., Гуревич Р. С., Коношевський Л. Л., Коношевський О. Л. Мультимедійні технології та засоби навчання : навчальний посібник ; за ред. академіка НАПН України Гуржія А. М. Вінниця : Нілан-ЛТД, 2017. 556 с.
3. Гуржій А. М., Гуревич Р. С., Кадемія М. Ю. та ін. Інформаційно-комунікаційні технології у професійно технічній освіті: [монографія] ; за ред. академіка НАПН України Гуржія А. М. У 2 частинах. Частина 2. Вінниця : Нілан-ЛТД, 2016. 376 с.
4. Довмантович Н. Г. Проєктна діяльність як засіб формування самоосвітньої компетентності. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2017. Вип. 1 (40). С. 92–95.
5. Каламаж В. О. Психологічні чинники ефективності групової проєктної діяльності студентів ЗВО у процесі вивчення іноземної мови : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Східноєвропейський національний університет імені

Лесі Українки ; Національний університет «Острозька академія». Луцьк, 2019. 225 с.

6. Коношевський Л. Л., Черчик Н. Л. Використання проектних-технологій в процесі фахової підготовки фельдшерів. Становлення особистості майбутнього фахівця в умовах підготовки до професійно-педагогічної діяльності: діалог зі стейкхолдерами: монографія / за ред. акад. Р. С. Гуревича. Вінниця : ТОВ «Друк», 2022. С. 142–154.

7. Коровіна В. А. Метод проєктів як форма організації самостійної роботи студентів у процесі вивчення курсу «Екологія». *Актуальні проблеми підготовки майбутніх вчителів початкової школи в умовах гуманізації вищої освіти*: Випуск 72 том 1'2019 Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи (заочна) науково-практична конференція. 2013. URL: <http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/3718/> (Дата звернення 11.10.2021).

8. Ловка О. В. Психологічні умови організації групової проєктної діяльності студентів у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін: автореф. дис. ... канд. психол. наук. Київ, 2013. 20 с.

9. Моторна Л. В. Педагогічні умови застосування освітніх технологій в процесі викладання природничо-наукових дисциплін у технічних коледжах. *IX Міжнар. наук.-практ. конф. Гуманізм та освіта*, Вінниця, 2008. URL: <http://conf.vntu.edu.ua/humed/2008/txt/Motorna.php>. (Дата звернення 15.05.2022).

10. Науменко Г. Г. Освіта як системний чинник формування екологічної культури майбутніх вчителів : автореф. дис. ... канд. філософ. наук: 09.00.10. Київ, 2009. 20 с.

11. Сисоєва С. О., Батечко Н. Г. Вища освіта України : реалії сучасного розвитку. *Міністерство освіти і науки молоді та спорту України, Київський університет ім. Б. Грінченка, Національний університет біоресурсів і природокористування України*. Київ : ВД ЕКМО, 2011 С. 241–251.

REFERENCES

1. Aleksiychuk, O. S., Fedorchuk, V. V. (2008). *Proyektna diyal'nist' studentiv u protsesi opanuvannya navchal'noyi dystsypliny «Shkil'nyy kurs svitovoyi khudozhn'oyi kul'tury ta metodyka yoho vykladannya»* [Project activities of students in the process of mastering the educational discipline "School course of world artistic culture and its teaching methods"]: Navch. posibn. Kam"yanets'-Podil's'kyu. S. 5–10.

2. Hurzhiy, A. M., Hurevych, R. S., Konoshevs'kyu, L. L., Konoshevs'kyu O. L. (2017). *Mul'tymediyini tekhnolohiyi ta zasoby navchannya* [Multimedia technologies and teaching aids]: navchal'nyy posibnyk ; za red. akademika NAPN Ukrainy Hurzhiya A. M. Vinnytsya : Nilan-LTD. 556 s.

3. Hurzhiy, A. M., Hurevych, R. S., Kademiya, M. YU. ta in. (2016). *Informatsiyno-komunikatsiyini tekhnolohiyi u profesiyno tekhnichnyy osviti* [Information

and communication technologies in professional technical education]: monohrafiya ; za red. akademika NAPN Ukrainy Hurzhiya A. M. U 2 chastynakh. Chastyna 2. Vinnytsya : Nilan-LTD. 376 s.

4. Dovmantovych, N. H. (2017). *Proyektna diyal'nist' yak zasib formuvannya samoosvitn'oyi kompetentnosti* [Project activity as a means of forming self-educational competence]. *Naukovyy visnyk Uzhhorods'koho universytetu. Seriya: «Pedahohika. Sotsial'na robota»*. Vyp. 1 (40). S. 92–95.

5. Kalamazh, V. O. (2019). *Psykhlohichni chynnyky efektyvnosti hrupovoyi proyektnoyi diyal'nosti studentiv ZVO u protsesi vyvchennya inozemnoyi movy* [Psychological factors of effectiveness of group project activity of students of higher education institutions in the process of learning a foreign language]: dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.04 / Skhidnoyevropeys'kyu natsional'nyy universytet imeni Lesi Ukrainky; Natsional'nyy universytet «Ostroz'ka akademiya». Luts'k. 225 s.

6. Konoshevs'kyu, L. L., Cherchyk, N. L. (2022). *Vykorystannya proyektnykh-tekhnolohiy v protsesi fakhovoyi pidhotovky fel'dsheriv. Stanovlennya osobystosti maybutn'oho fakhivtsya v umovakh pidhotovky do profesiyno-pedahohichnoyi diyal'nosti: dialoh zi steykholderamy* [The use of project technologies in the process of professional training of paramedics. Formation of the personality of the future specialist in the conditions of preparation for professional and pedagogical activity]: dialogue with stakeholders: monohrafiya / za red. akad. R. S. Hurevycha. Vinnytsya : TOV «Druk». S. 142–154.

7. Korovina, V. A. (2013). *Metod proyektiv yak forma orhanizatsiyi samostiyanoi roboty studentiv u protsesi vyvchennya kursu «Ekolohiya»* [The method of projects as a form of organization of independent work of students in the process of studying the course "Ecology"]. *Aktual'ni problemy pidhotovky maybutnikh vchyteliv pochatkovoyi shkoly v umovakh humanizatsiyi vyshchoyi osvity: Vypusk 72 tom 1'2019 Seriya 5. Pedahohichni nauky: realiyi ta perspektyvy (zaochna) naukovo-praktychna konferentsiya*. URL: <http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/3718/> (Data zvernennya 11.10.2021).

8. Lovka, O. V. (2013). *Psykhlohichni umovy orhanizatsiyi hrupovoyi proyektnoyi diyal'nosti studentiv u protsesi vyvchennya psykholoho-pedahohichnykh dystsyplin* [Psychological conditions of the organization of group project activities of students in the process of studying psychological and pedagogical disciplines]: avtoref. dys. ... kand. psykol. nauk. Kyiv. 20 c.

9. Matorna, L. V. (2008). *Pedahohichni umovy zastosuvannya osvithnikh tekhnolohiy v protsesi vykladannya pryrodnycho-naukovykh dystsyplin u tekhnichnykh koledzhakh* [Pedagogical conditions of application of educational technologies in the process of teaching natural and scientific disciplines in technical colleges]. *IKH Mizhnar. nauk.-prakt. konf. Humanizm ta osvita*, Vinnytsya. URL: <http://conf.vntu.edu.ua/humed/2008/txt/Motorna.php>. (Дата zvernennya 15.05.2022).

10. Naumenko, H. H. (2009). *Osvita yak systemnyy chynnyk formuvannya ekolohichnoyi kultury maybutnikh vchyteliv* [Education as a systemic factor in the formation of the ecological culture of future teachers]: avtoref. dys. ... kand. filosof. nauk: 09.00.10. Kyiv. 20 s.

11. Sysoyeva, S. O., Batechko, N. H. (2011). *Vyshcha osvita Ukrainy : realiyi suchasnoho rozvytku* [Higher education of Ukraine: realities of modern development]. Ministerstvo osvity i nauky molodi ta sportu Ukrainy, Kyiv: Kyivskyy universytet im. B. Hrinchenka, Natsional'nyy universytet biosursiv i pryrodokorystuvannya Ukrainy. Kyiv : VD EKMО. S. 241–251.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

КОВАЛЬ Юлія Андріївна – аспірантка кафедри педагогіки, професійної освіти та

управління освітніми закладами Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Наукові інтереси: дослідницька діяльність, екологічна культура, екологічна діяльність, метод проєктів, проєктна діяльність, проєктні технології.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

KOVAL Yuliya Andriivna – graduate student of the Department of Pedagogy, Vocational Education and Management of Educational Institutions of Vinnytsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsyubynsky.

Research interests: research, environmental culture, environmental activities, project method, project activities, project technologies.

Стаття надійшла до редакції 05.09.2022 р.

УДК 371:81

DOI: 10.36550/2415-7988-2022-1-205-252-256

КУЗЬМІНСЬКИЙ Анатолій Іванович –

доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент Національної академії педагогічних наук України, професор кафедри педагогіки, психології, соціальної роботи та менеджменту Глухівського національного педагогічного університету імені О. Довженка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9338-1882>
e-mail: anatoliy230743@ukr.net

БІДА Олена Анатоліївна –

доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки і психології Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці II
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0448-0852>
e-mail: tetyanna@ukr.net

БІЛЕЦЬКА Ірина Олександрівна –

доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та практики іноземних мов Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3372-9100>
e-mail: iryana.biletska@ukr.net

ВИХОВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Розбудова України як незалежної, суверенної держави вимагає виховання громадянина-патріота, здатного жити й працювати в умовах демократії, забезпечувати соборність України, відчувати постійну відповідальність за себе, свій народ, країну, прагнути здійснити реальний внесок у реформаторські процеси.

Саме комплексне поєднання освітніх заходів взагалі, і включаючи практичний досвід реальної демократії в закладі вищої освіти,

зокрема – запорука виховання відповідальних громадян, які беруть активну участь у житті суспільства. У процесі розвитку громадянської компетентності важливо спиратися на пропагований зусиллями Ради Європи та Європейського центру ім. Вергеланда загальний підхід, який передбачає:

- наскрізну інтеграцію демократичних принципів і цінностей у всі дисципліни;
- орієнтацію усього освітнього процесу на розвиток компетентностей для життя у демократичному суспільстві;